

Rekognosciranje pećina u selu Senokos na Staroj planini

Prilikom rekognosciranja pećina u ataru sela Senokos na Staroj Planini otkriveno je pet do sada neregistrovanih. U tri pećine je pronađen arheološki materijal. Analizom tog materijala zaključili smo da su pećine korišćene još od početka starijeg gvozdene doba, a posebno u antici i srednjem veku. Zbog malog broja nalaza, neizvestan ostaje karakter boravišta – da li su pećine bile stalna ili privremena staništa, ili ritualna mesta. U prilog pretpostavci o stalnom boravku idu nalazi zgure i velike količine keramike, kao i nalaz novca, koji se datira u period od III do VI veka.

Uvod

Opština Dimitrovgrad, kao i teritorija jugoistočne Srbije spada u nedovoljno arheološki ispitane oblasti. Do sada je registrovano oko trideset lokaliteta od kojih su najpoznatiji: Bacevo i Petrlaška pećina, Goindolsko Kale i Poganovo. Najstariji nalazi datiraju se u vreme eneolita, a potiču iz sela Mazgoš i iz Dimitrovgradskog naselja Strošena česma (Nikolov 2000: 5). Na teritoriji ove opštine do sada je vršeno samo jedno sondažno istraživanje i to Goindolskog kalea 1984/5. Istraživanje je vršio Arheološki institut iz Beograda, Narodni muzej iz Niša i Centar za kulturu iz Dimitrovgrada.

Selo Senokos pripada opštini Dimitrovgrad od kojeg je udaljeno 30 km severoistočno. Zauzima površinu od 5025 hektara (Durišić 2001: 521). Nalazi se na 900 m nadmorske visine i leži na obroncima Stare planine (slikan 1).

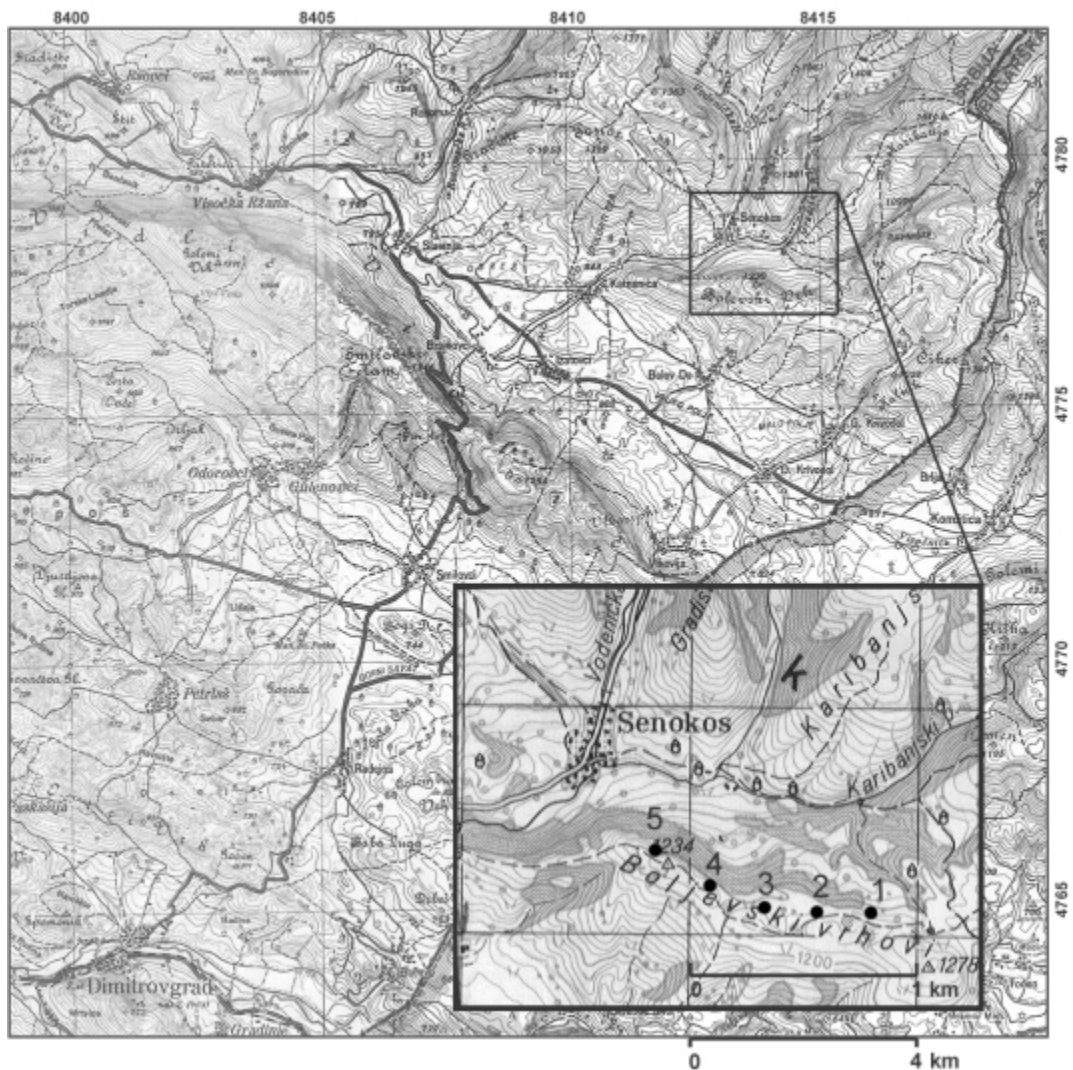
Prirodne odlike ovog terena u najvećoj meri karakteriše oštra klima dominantnog planinskog venca Stare planine, koji se prostire u dužini od devedeset kilometara. Tektonika stena i stratigrafska građa svedoče o izuzetnoj dinamici i promenama tokom geološke evolucije istočnosrbijanskog kopna. Stara planina je mlada venačna planina sa velikim brojem pećina, potkapina i ostalih reljefnih oblika koji se nalaze u zoni kontakta krečnjaka, dolomita, laporca i paleozojskih stena karakterističnih za ovaj predeo. Osnovni tektonski oblik dobijen je tokom alpske orogeneze, a konačni

*Milica Velčev (1984),
Dimitrovgrad,
Balkanska 8/4,
učenica 3. razreda
Gimnazije u
Dimitrovgradu*

*Marija Rašić (1984),
Niš, Ratka Pavlovića
55 b, učenica 3.
razreda Gimnazije
"Svetozar Marković"
u Nišu*

*Mladen Pešić (1986),
Leskovac, Save
Đorđevića 6, učenik
2. razreda Gimnazije
"Stanimir Veljković
Zeke" u Leskovcu*

*MENTOR:
Miljana Radivojević,
student 3. godine
arheologije na
Filozofskom fakultetu
u Beogradu*

kombinacijom oblika rečne, kraške i drugih erozija. Bogata je rudama zlata, srebra, molibdena, volframa, gvožđa itd. Ima i uglja koji je nastao tokom karbona. Planinski masiv Stare planine ispresecan je tokovima brzih planinskih reka i potoka (Nišava, Visočica, Rosomačnica, Karibanjski potok itd.). Pedološka građa složena je zahvaljujući petrološkoj građi, oro-morfologiji terena i geološki mladim klimatskim kolebanjima. Od vrsta tla dominiraju rendzine, smonice i parapodzoli. Klima Stare planine je prava planinska alpska klima i to se naravno odražava na floru i faunu ove oblasti. Flora je veoma raznovrsna, prevlađuju bukove i hrastove šume, koje su osetno prostranije od četinarskih. Na Staroj planini živi veliki broj zakonom zaštićenih biljnih vrsta.

Slika 1.
Pložaj
rekognosciranih
pećina na Boljevskim
vrhovima

Figure 1.
Position of field
archeological
surveyed caves on
Boljevac mountain
topes

Opis istraživanja

Tragom informacije dobijene od meštana sela Senokos, Saše Aleksandrova, Saše Todorova i Zorana Vladimirova, dobili smo fragmente keramike i informaciju da se slični nalazi mogu pronaći u pećinama ovog sela. To je bio neposredan povod za naša istraživanja na ovom terenu. Ideja ovog projekta bila je arheološko rekognosciranje pećina u okolini sela Senokos, tačnije, na obroncima Boljevskih vrhova, lokalizovanje nalazišta i njihovo kartiranje. Dalji tok rada sastojao se u definisanju karaktera pokretnih nalaza, kao i stilsko-tipološke analize na osnovu koje smo određivali kulturnu i hronološku pripadnost materijala.

Istraživački rad sproveden je u tri faze, i to:

1) U I fazi pripremali smo se za terenski deo istraživanja. Prikupili smo podatke o reljefu, pedologiji i hidrografiji dimitrovgradskog kraja i koristili smo topografsku kartu Pirot 584, razmere 1:100 000.

2) II faza bila je izlazak na teren. Obišli smo 5 pećina, fotografisali ih, uneli njihove koordinate u kartu, skicirali njihov izgled, merili dimenzije, utvrdili osnovne karakteristike: pristup, uočljivost, dimenzije, orijentaciju, odnos sa okolinom, iscrtali osnove i prikupili pokretne nalaze.

3) III faza rada sastojala se iz sistematizacije, obrade i stilsko-tipološke analize sakupljenih nalaza. Prilikom obrade antičkog materijala koristili smo se tipologijom O. Brukner (Brukner 1981). Srednjovekovni materijal obrađen je pomoću tipologije V. Bajalović-Hadži-Pešić (Bajalović-Hadži-Pešić 1981).

Rezultati

Pećine su numerisane po redosledu po kome smo ih nalazili, tj. od istoka prema zapadu (slika 1). Sve pećine su verovatno nastale u istom krečnjačkom konglomeratu koji čini Boljevske vrhove.

Pećina 1

$X = 7658.670-7658.678$, $Y = 4779.290-4779.315$

Prilaz ovoj pećini je strm, na površini se nalazi rastresiti humus. Ispred objekta, kao i u celom okolnom kraju nalazi se gusta bukova šuma, a spoljašnjost same potkapine obrasla je mahovinom. Na sredini ulaza u pećinu nalazi se visoko, razgranato drvo, koje onemogućava fotografisanje prilaza. U pećinu se ulazi sa severoistočne strane. Ulaz je širok 4 metra, a visok 6 metara. Pećina je celom svojom dužinom dobro osvetljena. U južnom delu pećine nalazi se kamenje koje se obrušilo sa plafona. Jedan od informatora, Saša Todorov, zavlacio se u otvor iz koga je prošlo obru-

šeno kamenje. Video je niz dvorana, koje vode negde i obavestio nas da one verovatno vode u sledeću, susednu pećinu (tačka 3, slika 1). Pećina je raskopana, verovatno od strane “tragača blaga”, kojih u ovom kraju ima u velikom broju. Takođe, od informatora smo dobili kesu metalnih nalaza sa ovog mesta. Debljina sedimenta pri ulazu je 35 cm, što smo zaključili po ogromnoj rupi, koja je skoro napravljena u potrazi za blagom. Na ulazu se nalazi rastresita zemlja, dok je unutrašnjost pećine kamenita. Na 10-15 minuta od pećine naniže nalazi se izvor pijaće vode, tzv. Turska češma.

Pokretni nalazi. U prvoj pećini prilikom rekognosciranja pronađeno je 19 fragmenata keramike, 2 komada zgure i 2 metalna nalaza. Od keramičkih nalaza (19) izdvojili smo one tipološki osetljive, po kojima bi se najlakše mogla odrediti pripadnost keramike određenom vremenskom periodu. Takođe, od informatora smo dobili na uvid antičke novčiće. U ovoj pećini preovlađuju praistorijski nalazi keramike sa karakterističnim basarabi ornamentom. Svi fragmenti su opisani prema redosledu koji im je dat prilikom inventarisanja: P označava pećinu, 02 označava godinu rekognosciranja. Dalje, odvojene kosom crtom, stoje sledeće oznake: 01 je redni broj pećine, kako je označena na karti, a broj posle crtice (-) odnosi se na redni broj fragmenta.

P02/01-01. Fragment (slika 2/1) pripada koničnoj posudi sa uvučenim zadebljanim obodom i smeđe je boje. Dobijen je redukcionim pečenjem gline koja u sebi sadrži primese pleve i sitnog kamena. Očuvanosti je ispod 25% i dobro priglašane površine. Na gornjem rubu posude nalazi se ornament, i to dva niza S-motiva u spirali između dva niza lažnog šnura.

Slika 2.
Nalazi keramike u
pećini 1
(foto: D. Aćimović)

Figure 2.
Ceramic findings in
cave 1
(photo: D. Aćimović)

Na samom obodu nalazi se ornament koso postavljenog lažnog šnura, a na unutrašnjem delu oboda nalazi se traka lažnog šnura. Prema formi i ornamentu analogan je sa fragmentima iz Petrlaške pećine, koji se datuju u gvozdeno doba (Nikolov 2000: 53; inv. br. 4/A).

P02/01-02. Fragment (slika 2/2) konične posude sa uvučenim obodom, mrke boje. Dobijen je redukcionim pečenjem gline sa primesama pleve i sitnog kamena. Površina mu je dobro glačana, a očuvanost fragmenta je ispod 25%. Na gornjem rubu posude nalazi se ornament i to lažni šnur i S-motiv (po dva niza), a na samom rubu još jedan S-niz. Prema ornamentu analogan je sa fragmentom iz Čuprije (Jevtić 1983: TXIX/3), koji pripada Žutobrdsnoj kulturi.

P02/01-03. Fragment pripada vratu posude i mrke je boje. Pečenje je redukciono. U glini se nalaze primese pleve i sitnog kamena. Očuvanosti je ispod 25% i dobro glačane površine. Kompozicija ornamenta je postavljena tako da se trake seku pod pravim uglom, a sastoji se iz dva niza lažnog šnura i jednog niza S-elementa. Ornament ovog fragmenta analogan je kao i prethodni fragment sa pomenutim fragmentom iz Čuprije (Jevtić 1983: TXIX, 2).

P02/01-04. Okrnjen obod konične posude, svetlomalke boje. Redukcionog je pečenja, a zemlja sa primesama pleve i sitnog kamena. Površina je dobro glačana. Očuvanost je ispod 25%, na gornjem rubu posude nalazi se ornament u vidu trake i između dva niza lažnog šnura nalaze se dva niza S-spirale. Ornament ovog fragmenta analogan je sa ornamentikom II faze bosutske grupe (Basarabi horizont), koja se datuje od 625-550. pre nove ere (Popović 1981: XLIII/22).

Slika 3.
Metalni nalazi u
pećini 1

Figure 3.
Metal findings in
cave 1

Slika 4.
Nalazi novca u
pećini 1

Figure 4.
Coins found in
cave 1

P02/01-06. Obod posude sa izlivnikom, crvenkaste boje, načinjen od gline sa sitnim kamenom. Pečenje je oksidaciono. Površina fragmenta je prigljučana, očuvanost ispod 25%. Od ornamentata su prisutni urezi i žljebovi, a i u unutrašnjosti oboda je izvedeno žljebljenje. Ovaj fragment odgovara po formi i ornamentu delu oboda bokala iz Stalaća. Ovakav tip posude sa izlivnikom javlja se u srednjem veku, u periodu između XIV i XV veka. (Bajalović-Hadžić Pešić 1981: XXII/3).

P02/01-07. Fragment bikonične posude sa izlivnikom je mrke boje. Pečenje je redukciono. Glina od koje je napravljen je sa primesama pleve i sitnog kamena. Površina fragmenta dobro je glačana, a njegova očuvanost je ispod 25%. Po formi ovaj fragment odgovara krčagu sa kljunastim izlivnikom iz Sirmijuma. Ovakvi tipovi krčaga karakteristični su za period od II do IV veka (Brukner 1981: T. 146, 138-144).

P02/01-08. Fragment trbuha posude crveno-smeđe boje, izrađen je na vitlu. Pečenje je oksidaciono. Glina je sa primesama pleve i sitnog kamena. Jedan deo fragmenta je glaziran, a drugi prigljučan. Očuvanost fragmenta je ispod 25%. Ornamenti su u vidu vertikalnih belih linija. Ovaj fragment pripada keramici novijeg datuma.

Metalni nalazi ove pećine su gvozdeni fragmenti kvadratnog preseka, veoma korodirani. Za fragment P02/01-09 pretpostavljamo da je bio vrh nekog oruđa (?). Dugačak je 8.4 cm i sam vrh joj je zatupljen. Fragment P02/01-10 je deo igle (?) zaoštren na jednoj strani. Dužina mu je 9.5 cm i na samom fragmentu može se uočiti oštećenje (na 4.5 cm od vrha). Funkciju ovih metalnih predmeta ne možemo sa sigurnošću odrediti jer nemamo direktnih analogija (slika 3).

Novčići pronađeni u ovoj pećini (slika 4) datuju od perioda Carstva do ranovizantijskog perioda, od doba Hadrijana (117-138), F. Arapina (243-249) i Anastasija (491-518).

Analiza dva komada zgure izvršena je u ISP na letnjem seminaru hemije. Za analizu korišćena je atomska apsorpciona spektrometrija i to metoda standardne serije. Analizirana zgura u sebi poseduje 49.18% gvo-

žđa, 19.28% olova, 0.0137% bakra, 0.087% srebra. Iz ovih rezultata proizilazi da je iz ove zgure moglo biti eksploatisano gvožđe i srebro, ali je način eksploatacije bio izuzetno primitivan i na niskom tehnološkom nivou.

Pećina 2

X = 7658.420-7658.424, Y = 4779.110-4778.135

Na 200-250 metara zapadno od pećine 1 nalazi se pećina 2. Platoa nema, prilaz je strm, a na ulazu u pećinu nalazi se mala potkapina, širine oko 4 m, visine 1.3 m, dubine 1.6 metara. Sam ulaz pećine je širok 0.8 m i nastavlja se u mračnu dvoranu. U ovoj pećini pronađeni su ulomci keramike oko jednog većeg stalagmita. Ova pećina, kao i prošla je raskopana. Na njenom podu nalazi se puno fragmenata životinjskih kostiju i puno kamenja pa se ne može tačno proceniti sedimentni sloj. Postoje i dva tesnaca dužine od 10 do 15 metara, koji se nastavljaju na prvu dvoranu, ali tamo nije bilo nalaza

Pokretni nalazi. P02/02-01 Fragment lonca sa trakastim drškom sa sačuvanim delom oboda, vrata, ramena i trbuha. Pronađen je i deo dna iste posude, koji fizički nije povezana sa napred navedenim fragmentima. Crveno-smeđe boje nastao oksidacionim pečenjem. Sadrži primese pleve i sitnog kamena, dobro glačane površine sa očuvanošću iznad 25%. Posuda je ukrašena horizontalnim urezima na obodu, vratu i ramenu. Na dršci koja polazi od oboda nalaze se dva vertikalna žljeba. Ovi fragmenti pripadaju loncu sa drškom, karakterističnim za period od XII-XV veka. Analognu posudu smo pronašli u nalazima iz Stalaća i Beogradskog grada (Bajalović-Hadžić Pešić 1981: X/2).

P02/02-02. Fragment trbuha posude iz IV veka. Rađen je na sporom vitlu i lošeg pečenja. Mrke je boje sa primesama tucane keramike, pleve i sitnog kamena.

P02/02-03. Fragment trakaste drške smeđe boje sa glačanom površinom. Sadrži primese pleve, kvarca, krupnog kamena i tucane keramike. Ovaj predmet se može datovati u širokom vremenskom rasponu od kasne faze vinčanske kulture pa do srednjovekovnog perioda.

P02/02-04. Četiri fragmenta istog pitosa koja nisu fizički spojiva. Crvene su boje i dobrog pečenja sa primesama pleve i sitnog kamena. Kao ni za prethodni fragment, ni ovde ne možemo utvrditi vreme datovanja.

Pećina 3

X = 7658.120-7658.123, Y=4778.910-4778.913

Pećina 3 se nalazi 300 metara zapadno od pećine 2. Prilaz ka njoj takođe je strm, platoa nema, a ulaz je osvetljena potkapina, širine 3 m, dužine 3.5 m i visine 1.6 metara. Ulaz je sa severoistočne strane, sa malim

slojem sedimenta, koji nije mogao da se proceni zbog rastresitog humusa. Ulaz u pećinu je dug i uzak, ali može da se hoda uspravno. Mi smo ušli u prvu, jedinu pristupačnu dvoranu, koju smo premerili i skicirali. Ona se kasnije nastavlja kroz veoma uske i nepristupačne prolaze. Od informatora smo dobili kesu metalnih nalaza iz male potkapine na ulazu u pećinu.

Pokretni nalazi. U ovoj pećini pronađeni su metalni nalazi i to: tri dela pojasa (?) (dva su na slici 4) i jedan nalaz srcastog oblika. Nalaze su nam ustupili meštani Senokosa, naši informatori. Delovi pojasa (?) su od bronzne, a karakterističan ornament na njima je u obliku četvorolista. Pored ovog prevlađujućeg oblika tu su i lukovi i crtice. Jedini nalaz koji bismo mogli da koristimo kao analogiju jesu pojasevi od bronzanog lima iz ostave Uioara de Sus iz Rumunije (Trbuhović 1958: 199). Ovi pojasevi datiraju u halštat, što se za naše nalaze bez poznavanja konteksta nalaza ne može sa sigurnošću tvrditi.

Slika 5.
Delovi metalnog
pojasa
(foto: D. Aćimović)

Figure 5.
Parts of the metal
belt
(photo: D. Aćimović)

Preostali metalni fragment je srcastog oblika, od gvožđa, sa izduženim donjim delom u petljicu. Pretpostavljamo da je i on deo pojasa (?), ali nismo pronašli analogiju. Fragment je veoma korodiran, sa najvećom dužinom 5 cm (presek kroz 'srce').

Pećina 4

X = 7658.100-7658.101, Y=4778.700-4778.750

Četvrta pećina nalazi se 20 metara zapadno od treće pećine. Teren je izuzetno strm, bez platoa i postoje dva prilaza jednom ulazu. Glavni ulaz je sa severoistočne strane. Pećina je veoma mračna i teško prohodna. Prolaz je širok 0.6 m, kasnije se nastavlja u tesan prolaz širine 0.8 m, u kome

može da se hoda uspravno. Pećina je prohodna još pedesetak metara, kada se dolazi do procepa, pa je dalje napredovanje nemoguće. U ovoj pećini nema nalaza.

Pećina 5

X = 7657.950-7657.955, Y = 4778.800-4778.813

Peta pećina se nalazi 150 metara zapadno od četvrte. Teško je uočljiva, prilaz joj je visok i strm. Ulaz je sa severozapadne strane, širine 1.3 i visine 1.5 metara. Sediment je debljine oko 25 cm, mada je na više mesta tlo kamenito i raskopano. U ovoj pećini nema nikakvih nalaza.

Diskusija

Sudeći po predloženom datovanju na osnovu stilsko-tipološke analize, u ovde opisanim pećinama konstatujemo dug kontinuitet naseljavanja – od praistorije do srednjeg veka.

Što se praistorije tiče, nalazi (P 02/01-01 do 04) keramike potiču iz starijeg gvođenog doba. Osnovna karakteristika praistorijskih keramičkih nalaza jeste Basarabi ornament koji se javlja na sva četiri fragmenta sa malim stilskim odstupanjima na svakom od njih. Ovaj ornament čini S-motiv organizovan u vidu niza, inkrustiran belom bojom, kao i niz lažnog šnura, i datira iz starijeg gvođenog doba.

Basarabi kultura hronološki se svrstava od VIII do VI veka pre nove ere. O etničkim nosiocima ovog kulturnog horizonta nema nikakvih podataka, tako da se smatra da je oko 750 godine p.n.e. došlo do prodora nosilaca Basarabi grupe sa istoka, koji su masovno preplavili celu teritoriju bosutske grupe i učinili manje prodore prema zapadu i jugu (Medović 1978: 62).

Postoji više teorija o javljanju Basarabi stila na teritoriji Srbije. Prva se pripisuje grupama došljaka koje su se tu naselile i “donele” ovaj motiv (Vasić 1987: 553). Druga teorija, po Vulpe-u, nosioce Basarabi grupe karakteriše kao dinamičnu grupu stočara-nomada, koji su vršili ekspanziju prema zapadu u potrazi za novim pašnjacima. Naravno postoje i oni koji misle da se kulturni uticaj Basarabi kulture širio putem razvijeniije razmene dobara i trgovine na širem prostoru (Medović 1978: 58).

Važno je napomenuti da basarabi ornament na keramici ne označava uvek pripadnost Basarabi kulturnoj grupi. Ovaj podatak je značajan, jer pomaže u lakšem određivanju starosti keramike.

Tačno datovanje Basarabi ornamenta nemoguće je iz razloga što se on ponavlja u okviru mnogih kulturnih grupa, od južne Austrije do južne Rusije.

Što se naših nalaza tiče (P 02/01-01 do 04), oni su identični po ornamentu sa nalazima bosutske grupe II (625-550. pre nove ere), odnosno sa nalazima iz Čuprije i Petrlaške pećine. Inače, Basarabi ornament na

keramici nalažen je i u blizini rekognosciranih pećina, u Mazgošu, Smilovcima, Poljskoj Ržani i Šumiju (Stojić 1993: T. I/3, 4, 5).

Iz perioda antike od keramičkih nalaza pronašli smo fragment oboda posude sa izlivnikom iz prve pećine. U pitanju je izlivnik široke osnove sa naglašenim vratom. Po analogiji ovaj fragment je sličan sa rimskim krčazima. Međutim pitanje je da li je taj krčag importovan ili je lokalne proizvodnje. Pošto je fragment mali ne može se reći da li je imao dve ili jednu dršku, što bi nam bilo pomoćna činjenica pri određivanju njegove namene i porekla (Brukner 1981: 44).

Pored ovog oboda u pećini su nađeni i antički novčići koji se datuju u period između II i VI veka nove ere. Ovi novčići se najverovatnije mogu povezati sa utvrđenjem Srebrna Glava koje se nalazi na 2 km (vazdušnom linijom) od ovih pećina. Za utvrđenje se zasigurno zna da je u blizini bio rudnik srebra (na šta upućuje i naziv lokaliteta). Ova informacija je značajna i zbog nalaza zgre, za koju smo utvrdili da je sadržala određen procenat srebra koje je bilo eksploatisano u pećini 1.

Srednjovekovni period predstavlja nalaz gornjeg dela posude sa skoro celim obodom i jednom drškom. Po analogiji pripada kuhinjskom posudu i ima karakteristične šare. Vremenski se može smestiti u period između XIV i XV veka jer su iz tog perioda pronađeni slični ili isti nalazi. Ovakvi sudovi su u srednjem veku bili veoma rasprostranjeni i vremenom se razvio i poseban stil za svaki upotrebnii sud (Bajalović-Hadži-Pešić 1981).

Posle analize, uzimajući u obzir sve date činjenice i podatke o nalazima ne može se sa sigurnošću odrediti karakter naseljavanja pećina u okolini sela Senokos, odnosno, da li su one bile upotrebljavane kao privremeno ili kao stalno stanište. Praistorijski sloj nalaza u pećini 1 ukazuje na početak naseljavanja ove lokacije već od druge polovine VIII veka. Sudeći po položaju staništa (u pitanju je potkapina), i nalazima fragmenata keramičkih posuda mogla je služiti kao stalno stanište. U prilog ovoj konstataciji ide i činjenica da se na 10-15 minuta odavde nalazi izvor (Turska češma). Pojava novčića, koji se datuju između polovine III i VI veka ukazuje na kontinuitet življenja u prvoj pećini za vreme antike, jer inače ne bi mogla da se objasni pojava novca u ovako dugom vremenskom periodu. Sa druge strane, nije isključeno da se ovde radi o ostavi novca, čiji je samo mali deo dospelo do nas, ili čak o nekom kulturnom mestu. Ovu poslednju konstataciju može potkrepiti nalaz krčaga koji je mogao biti korišćen u kultne svrhe, na primer za libaciju, odnosno za izlivanje tečne žrtve, obred opšte poznat u antičkim kultovima. Što se srednjeg veka tiče moguće je da su tada pećine korišćene kao privremeni zaklon prilikom zbegova. Pećina 2, u kojoj su nađeni fragmenti srednjovekovne keramike, i po obliku podseća na sklonište: ulaz je širok jedva 1 m, a dvorana je prostrana unutra. U prilog ovoj teoriji ide i to što su pronađeni fragmenti isključivo

kuhinjskog posuda i jednog velikog pitosa, koji je mogao da služi za čuvanje većih količina hrane. Takođe, postoji mogućnost i da su pećine bile staništa monaha isposnika, koji su ove posude koristili za pripremanje hrane.

Pokretni nalazi iz senokoških pećina, iako ne toliko brojni ukazuju na arheološko bogatstvo koje leži (ili je barem ležalo, sudeći po divljačkim raskopima) u njima, ali su i podsticajni za istraživanje ovog arheološki još neispitanog kraja. Naše istraživanje usredsredilo se samo na ispitivanje pećina na Boljevskim vrhovima, dok su okolna područja ostala netaknuta. Sudeći po pričama meštana, ovaj kraj obiluje pećinama, i arheološkim nalazima koji zbog izuzetne vrednosti ulaze u legendu, od koje koristi za sada imaju samo tragači za blagom. Oni su za sada jedina "arheološka" ekipa koja predano istražuje ovaj kraj.

Literatura

Bajalović-Hadži-Pešić M. 1981. *Keramika u srednjovekovnoj Srbiji*. Beograd: Muzej grada Beograda

Brukner O. 1981. *Rimska keramika u jugoslovenskom delu Donje Panonije*. Beograd: Savez arheoloških društava Jugoslavije

Jevtić M. 1983. *Keramika starijeg gvozdеног doba na centralno balkanskom području*. Beograd: Centar za arheološka istraživanja Univerziteta u Beogradu

Jevtić M. 1994. O metalnim nalazima Basarabi kulture u Srbiji. U *Kulture gvozdеног doba jugoslovenskog Podunavlja* (ur. N. Tasić). Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti, str. 77-86

Marković J. 1985. Istočna Srbija. U *Socijalistička Republika Srbija III* (ur. M. Maletić). Beograd: Književne novine

Medović P. 1994. Geneza kultura starijeg gvozdеног doba u jugoslovenskom Podunavlju. U *Kulture gvozdеног doba jugoslovenskog Podunavlja* (ur. N. Tasić). Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 45-50

Medović P. 1978. *Naselja starijeg gvozdеног doba u Jugoslovenskom Podunavlju*. Beograd: Savez arheoloških društava Jugoslavije

Popović D. 1981. *Keramika starijeg gvozdеног doba u Sremu*. Beograd: Savez arheoloških društava Jugoslavije

Stojić M. 1994. Basen Južne Morave u ranotribalskom periodu (VIII-VII vek pre nove ere). U *Kulture gvozdеног doba jugoslovenskog Podunavlja* (ur. N. Tasić). Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 91-99

Srejić D. 1991. Tribalski grobovi u Ljuljcima. U *Starinar*, XL-XLI (ur. V. Kondić). Beograd: Arheološki Institut, 141-152

Stojić M. *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*. Svetozarevo: Zavičajni muzej

Todorović J. 1971. *Katalog praistorijskih metalnih predmeta*. Beograd: Radiša Timić

Truhović V. 1958. Prilog proučavanju halštatske kulture u srednjem Podunavlju. U *Starinar*, IX-X (ur. Bošković). Beograd: Srpska akademija nauka

Vasić R. 1997. Starije gvozdeno doba na području Istočne Srbije. U *Arheologija Istočne Srbije* (ur. M. Lazić). Beograd: Arheološki institut Beograd, 91-98

Vasić R. 1987. Bosutske grupa. U *Praistorija jugoslovenskih zemalja*, V. (ur. A. Benac). Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Milica Velčev, Marija Rašić, Mladen Pešić

Field Archeological Survey of Senokos' Village Caves

This research is based on field archeological survey in Senokos village, on Stara planina (East Serbia). Five caves were found, three of them containing fragments of pottery, slag, metal objects and coins. The aim of this research was to make a chronological determination of these findings by establishing direct analogies in adjacent areas.

The oldest fragments of pottery are dated in the Iron age, because of ornaments with S-motives combined with false relief, which is characteristic for the Bassarabi culture. Direct analogies were found with Petrlaška Cave and Cuprija. Pottery fragments of a jug from the antique period have analogies with those from Sirmium. It could have been used for cult purposes, eg. for libation (liquid sacrificing). Middleage pottery has its analogies with those from Belgrade and Stalac. Three Coins found in one of the caves originate from the time of Hadrian, Philip the Arabian and Anastasius. We assume that metal objects were part of a lance (or a needle) and maybe parts of a metal belt. The real function of the caves is not known, but it is assumed that it had different usages during the periods – as a temporary or permanent shelter or a pit storage. We presume that these caves were used during a long period of time.

